

## Göç ve Eğitim İlişkisi: Kuramsal Temeller, Süreçler ve Politik Etkiler

Pervin Bozkurt<sup>1</sup>

Ömer Yılmaz<sup>2</sup>

### Özet

Bu çalışmada amaç, eğitim ile göç arasındaki ilişkinin kuramsal temeller, süreçler ve politik etkiler çerçevesinde bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak incelenmesidir. Bu bağlamda göç kavramı yalnızca mekânsal değil kültürel, sosyal ve kimliksel düzeyde derin dönüşümleri içeren bir kavram olarak ele alınmıştır. Eğitim kavramı ise göçün hem bir nedeni (beyin göçü, fırsat arayışı) hem de sonucu olarak görülmektedir. Bu görüşe göre eğitim göç üzerinde, entegrasyon, sosyal mobilité ve psikosozal uyum süreçlerinde rol oynamaktadır. Ayrıca çalışmada göç-eğitim ilişkisi; İnsan Sermayesi Kuramı, Bourdieu'nun Kültürel ve Sosyal Sermaye Kavramları, Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramı, Avrupa Entegrasyon Eylem Planı ve Güvenlikleştirme ile Hak Temelli Yaklaşımlar gibi kuramsal çerçevede ele alınmış ve bu kuramlar eşliğinde göçmen öğrencilerin eğitimde karşılaştığı yapısal engelleri (çok dilli eğitim, kültür, sosyo-ekonomik durum) ve fırsat eşitsizliklerini göz önüne sermiştir.

Sonuç olarak; göçün eğitim üzerindeki etkileri dört temel boyutta ele alınmıştır. Bu boyutlar;

Dilsel ve akademik uyum zorlukları,

Psikolojik travma ve sosyal dışlanma,

Eğitimde fırsat eşitsizliğinin farklı boyutları (sosyo-ekonomik durum, coğrafi eşitsizlik, okul kaynakları, cinsiyet ve engel durumu),

1 Yüksek Lisans Öğrencisi, Hakkari Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, bozkurt.pervin13@gmail.com.tr, ORCID: 0009-0007-3047-1427

2 Dr. Öğr. Üyesi, Hakkari Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, omeryilmaz@hakkari.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2964-768X

Kurumsal kapasitenin göç yönetimindeki rolü olarak sıralanmıştır.

Öte yandan eğitimin göç üzerindeki etkileri ise;

Sosyal entegrasyonun güçlendirilmesi,

Ekonomik mobilite ve istihdam olanaklarının artırılması,

Toplumsal önyargıların azaltılması şeklinde değerlendirilmiştir.

Ayrıca politika düzeyinde çok dilli eğitim, öğretmen yetiştirme ve kültürlerarası yeterlilik, kurumsal altyapının güçlendirilmesi ve aile katılımı gibi stratejik öneriler öne çıkarılmıştır. Çalışma, göçmen çocukların eğitiminin yalnızca bireysel olarak değil aynı zamanda toplumsal adalet, demokratik vatandaşlık ve küresel dayanışma için stratejik bir yatırım olduğunu vurgulamaktadır.

## 1. Giriş

Göç, insanlık tarihinde sürekli ve dönüştürücü olgularından biri olarak toplumların ekonomik, kültürel ve sosyal yapısını şekillendiren temel süreçlerden biri olarak ifade edilebilir. Benzer şekilde göç, insan ile mekân arasındaki bağı zedeleyen önemli unsurlardan biri olarak ifade edilmiştir (Ekici & Tuncel, 2015). Çünkü birey ve toplum açısından göç, mekânsal bir değişimi (Özer, 2004: 11) ifade ederken aynı zamanda anlam ve değer dünyasının da değişim ve dönüşüm yaşamasına neden olmaktadır. Göç kavramı ile ilgili yapılan tanımlar benzerlikleri ile de dikkat çekmektedir. Başlıca göç kavramı ile yapılan tanımlara bakıldığında ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, teknolojik, çevresel veya bireysel faktörlerle ilişkili olduğu ve insanların yer ve mekân değiştirmesi (Taştan, 2024); bir yerden başka bir yere yer değiştirme hareketleri (Tunç, 2015: 30); yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini (Marshall, 1999: 685) içermektedir.

Modernleşme, küreselleşme, ekonomik eşitsizlikler, çatışmalar ve iklim değişikliği gibi faktörler, hem ulusal hem de uluslararası göç hareketlerinin yoğunluğunu artırmıştır. Bir diğer taraftan göç, hedef ülke toplumları açısından önemli bir sorun olarak görülmektedir (Deniş & Demircioğlu, 2024, s. 108). İnsanların savaş, iç kargaşa, çatışma, kıtlık, işsizlik ve iklim kaynaklı sebeplerden ülkeleri ve sınırları zorlayarak kitleler halinde harekete geçmeleri, bilim insanları ve eğitimciler tarafından göç olgusunun tekrar gündeme getirilmesine yol açmıştır. Göçmenleri eğitim sistemlerine entegre etme konusunda ciddi zorluklar yaşanması, bu konuya olan ilgiyi daha da artırmıştır (Arar, 2020). Bu hareketlilik yalnızca demografik dengeleri değiştirmekle kalmamakta, aynı zamanda eğitim sistemlerinin işleyişleri, politikaları ve çıktıları üzerinde derin etkiler yaratmaktadır.

Eğitim sistemleri, toplumsal yapının yeniden üretildiği ve dönüştürüldüğü kurumlar olup bir ülkenin ekonomik kalkınmasıyla birlikte tüm alanlarda uluslararası mecrada var olma ve rekabet etme potansiyelini sağlayan önemli etkenlerin başında gelmektedir (Yerli, 2023). Göç kavramı eğitim bağlamında ele alındığında, meydana getirdiği hareketlilikle birlikte ülkelerin hem ülkelerin eğitim sistemleri ve politikaları üzerinde etkilere sahiptir. Çünkü göçün yeni insan kaynağı ve beşeri sermaye sağlama potansiyeline sahip olması nedeniyle iyi yönetilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda yeni göçmenlerin sorunsuz şekilde topluma uyum sağlaması ve ekonomiye katılması göçlerin sebep olduğu ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal anlamda etkilerinin kontrol edilmesi ile mümkündür (Kocabaş & Alpaydın, 2021).

Göçmen bireyler için eğitim, hem yeni topluma uyumun sağlandığı hem de ekonomik ve kültürel sermayenin güçlendirildiği temel alanların başında gelmektedir. Göçün eğitim üzerindeki etkileri, sadece göçmen çocukları değil, aynı zamanda ev sahibi toplumdaki öğrencileri, öğretmenleri, idarecileri ve eğitim politikalarını da kapsamaktadır. Bu nedenle göç ve eğitim arasındaki ilişki, bireysel ve toplumsal düzeyde çok boyutlu bir yapıya sahiptir.

Göçmen çocukların eğitim ortamlarına uyumu; dil, kültür, kimlik, sosyal etkileşim, pedagojik ihtiyaçlar ve psikososyal destek mekanizmaları gibi unsurlarla doğrudan ilişkilidir. Ayrıca eğitim sistemi, göçmenlerin toplumsal kabulünü ve entegrasyonunu destekleyici bir role sahip olabilmektedir. Özellikle büyük ve beklenmedik göç akışları, eğitim sistemlerini olumsuz etkilemekle birlikte toplumlar arasında gerginlik yaratabilmektedir (Nicolai, Wales & Aiazzi, 2017:1). Bu bağlamda göç ve eğitim ilişkisinin incelenmesi, yalnızca pedagojik değil, aynı zamanda sosyolojik, psikolojik, ekonomik ve politik boyutların da göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir.

## 2. Göç ve Eğitim

Bu bölümde göç ile ilgili kuramsal çerçeveye yer verilmiştir. İlk olarak insan sermayesi kuramından bahsedilmiştir. İnsan sermayesi kavramında göçmenlerin eğitim süreçleri ve fırsatlara erişimleri göz önünde bulundurulmuştur. Öte yandan, kültürel ve sosyal sermaye ile göçmen çocukların okula uyum süreçleri ve okul başarısı üzerinde durulmaktadır. Ekolojik sistem kuramında tüm politik etmenler, kültürel ve ekonomik koşullar ele alınmıştır. Bu paralelde yeni okula uyum süreci üzerinde entegrasyon planından bahsedilirken, ev sahibi ülkelerin toplum düzeyinde göçmenlere yönelik algı, tutum ve söylemlerinin güvenlik sorununa kaynaklık ettiği bilinmektedir. Tüm bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda göç kavramının eğitim sürecindeki etkileri aşağıda tartışılmaktadır.

## 2.1. İnsan Sermayesi Kuramı

İnsan sermayesi kuramı, eğitimin bireysel üretkenliği artıran temel bir ekonomik yatırım olduğunu ileri sürer. Bu bakış açısına göre göçmen bireyler, daha iyi ekonomik ve sosyal fırsatlara ulaşmak amacıyla göç ederken, eğitim süreçleri bu fırsatlara erişimin en kritik belirleyicisi olmuştur. Göçmen çocukların eğitim sistemine dahil olması, uzun vadede toplumun genel ekonomik üretkenliğini de etkileyebilmektedir. Göçmenlerin eğitim başarıları arttıkça işgücü piyasasına daha etkin katılım sağlamakta, bu durum hem bireysel hem de toplumsal refah düzeyini yükseltmektedir.

Ancak göçmenlerin eğitim süreçlerine erişimi her zaman eşit değildir. Ekonomik güçlükler, dil engelleri, ayrımcılık veya hukuki statü sorunları nedeniyle eğitim bir yatırım alanı olmaktan çıkıp bir dezavantaj unsuruna dönüşebilmektedir. Bu nedenle insan sermayesi kuramı çerçevesinde göçmenlerin eğitime katılımını belirleyen yapısal ve bireysel faktörlerin analiz edilmesi önem taşır.

## 2.2. Kültürel ve Sosyal Sermaye

Bourdieu (1986)'nın kültürel sermaye kavramı, bireylerin eğitim sistemindeki başarılarının aileden ve içinde yaşadıkları çevreden aktarılan dilsel, kültürel ve sembolik kaynaklarla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Göçmen ailelerin kültürel sermayesi, ev sahibi toplumun normları ile uyumlu olmadığında çocukların okul başarıları olumsuz etkilenebilir. Bu uyumsuzluk genellikle dil yetersizliği, kültürel kodların bilinmemesi, okul-aile işbirliğinin zayıflığı ve sosyo-ekonomik dezavantajlarla birleştiğinde daha görünür hale gelir.

Sosyal sermaye ise ailelerin ve toplulukların sahip olduğu sosyal ağları ifade eder. Göçmen ailelerin sosyal sermayeleri, uyum süreçlerinde kritik rol oynar. Güçlü sosyal ağlara sahip topluluklarda göçmen çocukların okula uyumu, motivasyonu ve akademik başarıları daha yüksek olabilmektedir. Buna karşın sosyal izolasyon veya dışlanmışlık yaşayan göçmen gruplar, eğitimde dezavantajlarla daha fazla karşılaşmaktadır.

## 2.3. Ekolojik Sistemler Kuramı

Bronfenbrenner (1979)'ın ekolojik sistemler kuramı, göçmen çocukların eğitim süreçlerinin yalnızca bireysel değil çok katmanlı çevresel faktörlerden etkilendiğini vurgular. Bu kurama göre çocuğun gelişimi mikrosistemden makrosisteme kadar uzanan geniş bir çevresel yapı içinde şekillenir. Aile yapısı, okul ortamı, sosyal çevre, politik sistemler, ekonomik koşullar ve kültürel normlar bu yapının önemli bileşenleridir.

Göçmen çocuklar için bu katmanlar çoğu zaman yeniden düzenlenmiş, kırılğan ve değişken bir yapıya sahiptir. Yeni bir ülkede okula başlayan çocuk; dil, kültür, sosyalleşme biçimleri, öğretim yöntemleri ve okul iklimi gibi birçok alanda farklılaşmış bir ortama dahil olur. Bu nedenle ekolojik perspektif, göç ve eğitim ilişkisini bütüncül biçimde değerlendirmek için güçlü bir kuramsal çerçeve sunar.

#### 2.4. Entegrasyon Eylem Planı

Avrupa’da göçmen çocukların yeni okullarına ve toplumlarına başarılı bir şekilde katılımı, hem ekonomik bir gereklilik hem de demokratik istikrar ve sosyal uyum için bir ön koşul olarak görülmektedir (Heckman, 2008:11). Avrupa Komisyonu’nun Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Entegrasyonu Eylem Planı’nda (7 Haziran 2016) göçmenlere ve mültecilere yönelik eğitimlerde üç öncelik belirlenmiştir. Eylem planına göre;

- yeni gelen göçmenleri mümkün olduğunca eğitime dahil etmek;
- göçmenlerin gelişimini desteklemek ve potansiyellerini ortaya çıkarmalarını sağlamak;
- spor, kültür ve gençlik faaliyetleri gibi itici güçlerle sosyal dışlanmayı önlemek ve kültürler arası diyalogu geliştirmek öncelenerek en kısa vadede entegrasyon sağlanabileceği ifade edilmiştir (European Commission, 2017:2).

#### 2.5 Güvenlikleştirmeye Karşın Hak Temelli Yaklaşım

Göç hareketlerinin potansiyel etkileri dolayısıyla ev sahibi toplumda göçmen alımına veya göçmenlere yönelik ortaya atılan olumsuz söylemler güvenikleştirme kavramıyla açıklanan bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Kopenhag Okulu’nun askeri güvenlik, siyasi güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik ve çevresel güvenlik olarak beş alanda tanımladığı güvenikleştirme teorisi, göç olgusu ve göçmenler bağlamında da önermeler sunmaktadır. Güvenikleştirme teorisine göre göçmenlere, mültecilere, sığınmacılara yönelik algılar, tutumlar ve dolayısıyla geliştirilen söylemler, ev sahibi toplum nezdinde güvenlikle ilgili gerçek veya suni bir güvenlik sorununa kaynaklık etmektedir.

Güvenikleştirme teorisine göre göçle birlikte ortaya çıkan veya çıkma potansiyeli olan sorunlar ev sahibi toplum tarafından tehdit ve risk olarak görüldüğünde birer güvenlik meselesine dönüşmektedir (Buzan, 2008:19-20; Şemşit, 2018). Göçmen akışının yaşandığı bölgelerde özeldi okul çağındakilerin genelde ise göçmenlerin eğitime erişimleri hususunda reaksiyon niteliğinde

politikalar izlenmesinin bir sebebinin de güvenlikleştirme eğilimi olduğu söylenebilir. Bir şekilde göç etmiş bireyler arasında genç nüfusun önemli bir yer tuttuğu ve bu çocukların uzun süre ev sahibi ülkede kalacağı gerçeği dikkate alındığında eğitim yoluyla risklerin azaltılarak ülkenin geleceğinin teminat altına alınması gerekmektedir. Ötekileştirme, marjinalleşme ve gettolaşma gibi eğilimler eğitim yoluyla azaltılarak göç olgusunun gerçek veya suni güvenlik sorunu olarak kabul edilmesi önlenabilir. Göçe maruz kalan ülkelerde okulöncesi çağındaki çocukların eğitiminden yetişkinlere yönelik yaygın eğitim faaliyetlerine kadar neredeyse tüm yaş gruplarına hitap eden eğitim faaliyetleri düzenlenmekte ve bu faaliyetlere katılım oldukça önemli bir mesele olarak görülmektedir.

Göçmen eğitiminde hak temelli yaklaşımlar için temel referans niteliği taşımakta olan sözleşmeler 20. yüzyılda çocukluğun ve çocuk haklarının hukuksal, toplumsal ve eğitsel zeminde korunmasına yönelik düşüncelerin gelişimi akabinde uluslararası kabul görmüş sözleşmelerdir. Bunlar arasında en önemlilerinden Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi hayatta kalma, korunma, gelişme ve katılma hakkı olarak dört temel hak grubunda çocukların yani okul çağındakilerin haklarını güvence altına almaktadır (UNICEF, 2007:17). Birçok devlet gibi Türkiye'nin de taraf olduğu bu sözleşmenin 22. maddesi sığınmacı ve mülteci çocuklarının eğitim haklarının gözetilmesini sağlamaktadır (Ardıç Çobaner, 2015:31-50). Göçmen, mülteci veya sığınmacı statüsündeki çocukları da kapsayan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ise bu alandaki temel hukuki metinlerden sayılmakta, hak temellilik, göçmen çocukların fiziksel, ruhsal gelişimi ve iyilik halinin korunması ve iyileştirilmesi noktasında sosyal hizmet alanında önemli bir yer tutmaktadır (Düzel ve Alış, 2018:267-268). Eğitimin çok temel bir insan hakkı olduğunun hatırlanması ve öne çıkarılması güvenlikleştirme yaklaşımlarının arızalarından korunmada önemli bir işlev görebilecektir. (Kocabaş & Alpaydın, 2021).

### 3. Göçün Eğitim Üzerindeki Etkileri

Dış göçün eğitim üzerine etkisini irdeleyen iktisat yaklaşımları, göçmenleri insan kaynağı olarak değerlendirmekte, göçmenin eğitiminin, göçün gerçekleştiği ülkenin ekonomisine ve göçmenin bireysel gelirene yansımaları tartışmaktadır (Massey & Espinosa, 1997). Göçmenin eğitimle edindiği bilgiler, gelirini yükseltmekte, geldiği ülkeye adaptasyonunu hızlandırmaktadır (Stark & Bloom, 1985). Göçmenin eğitime katılımını kısa vadede maliyet kısıtlaması şeklinde değerlendiren bu ekonomi yaklaşımları, çocukların edineceği eğitimi uzun vadede yatırım olarak değerlendirmektedir.

Eğitim, göç çalışmalarında çekme ve itme yaklaşımları odağında değerlendirildiğinde, göç eden çocuğun eğitim sürecine dahil edilip edilmemesiyle ilgili farklı değişkenlerin mevcudiyetine dikkat çekilmektedir (Giani, 2006). Göç edilen yerde, eğitim sürecine katılmayarak, iş gücünden yararlanılarak, aile gelirine katkı sağlamak şeklinde ekonomik kaygı sonrası gerçekleşen eğitimden kopma eğilimi yaygınlık göstermektedir (Ahsan, 1997).

### 3.1. Dil ve Akademik Uyum Sorunları

Dilsel farklılıklar, göçmen öğrencilerin eğitim süreçlerinde karşılaştıkları en temel zorluklardan biridir. Eğitim dili ile çocuğun ana dili arasındaki uyumsuzluk, akademik başarıyı sınırlayan önemli bir faktördür. Özellikle okuma-anlama, yazma becerileri ve sözel ifade yeteneği gibi alanlarda dil becerisinin yetersizliği öğrencinin özgüvenini azaltabilir, öğrenme motivasyonunu düşürebilir. Dil yetersizliği çoğu zaman öğretmenler tarafından düşük akademik kapasite olarak yorumlanabildiğinden, beklenti düzeyleri düşebilir ve bu durum öğrencinin başarısını daha da olumsuz etkileyebilir.

### 3.2. Psikolojik ve Sosyal Uyum

Göç süreci, çoğu zaman travma, yerinden edilme, aile içi rol değişimleri, ekonomik güçlükler ve kültür şoku gibi stres faktörlerini içerir. Bu faktörler, göçmen çocukların psikolojik uyum sürecini zorlaştırabilir. Sosyal ilişkiler kurma, arkadaş edinme, kendini ifade etme ve okul aidiyeti gibi unsurlar psikolojik uyumla doğrudan ilişkilidir. Ayrıca bazı göçmen gruplar ayrımcılık, dışlanma ve damgalama gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bu tür deneyimler öğrencilerin akademik ve sosyal yaşamını olumsuz etkilemektedir.

### 3.3. Eğitimde Fırsat Eşitsizliğinin Temel Nedenleri

Eğitimde fırsat eşitliği, çoğu kişinin düşündüğünün aksine, tüm öğrencilere aynı imkânların verilmesi ya da herkesin aynı akademik sonuçlara ulaşmasının hedeflenmesi anlamına gelmez. Bu kavram, bireylerin başlangıç noktaları ne kadar farklı olursa olsun, gelişimlerini sürdürebilmeleri için adil ve ulaşılabilir imkânlarla sahip olmaları gerektiğini ifade eder. Bu bakış açısına göre, öğrencilerin başarılarının; ekonomik, sosyal ya da bireyin kontrolü dışında kalan diğer faktörlerden olabildiğince bağımsız olması gerekir (Westen, 1985).

Eğitimde adalet, hem sosyal eşitliğin temel bir unsuru hem de demokratik toplum düzeninin korunması açısından kritik bir gerekliliktir. Her bireyin eğitim hakkına sahip olması temel bir insan hakkı olsa da, bu hakkın sağlanması yalnızca kaynakların eşit paylaşımıyla sınırlı tutulmamalıdır. Asıl önemli olan, kaynakların bireylerin farklı ihtiyaçları, ilgileri ve yetenekleri doğrultusunda



düzenlenmesidir. Sosyal ve ekonomik boyutları olan eğitimde fırsat eşitliği anlayışının temel nedenlerini aşağıdaki gibi belirtilebilir:

- **Sosyo-Ekonomik Durum (SED):** SED, eğitimde eşitsizliğin en güçlü belirleyicilerinden biridir. Araştırmalar, düşük gelirli ailelerin çocuklarının akademik başarılarının sistematik biçimde daha düşük olduğunu göstermektedir (Sirin, 2005). Gelir düzeyi; beslenme, barınma, özel ders, materyal temini, okul dışı öğrenme deneyimleri gibi birçok faktörü etkilemektedir.
- **Ebeveyn Eğitimi:** Ebeveynin eğitim seviyesi, çocuğun akademik başarısı ile güçlü bir ilişkiye sahiptir. Eğitimli ebeveynler, çocuklarına daha fazla akademik destek sunabilmekte ve eğitim sürecini daha yakından takip edebilmektedir.
- **Coğrafi Eşitsizlikler:** Kırsal bölgelerde okul altyapısının yetersiz olması, öğretmen açığının fazla olması ve ulaşım zorlukları eğitime erişimi sınırlandırır. Kentsel bölgelerde ise kaynak dağılımı mahaller arasında eşitsizlik yaratmaktadır (UNESCO, 2020).
- **Okullar Arası Kaynak Farklılıkları:** Okullar arası finansman eşitsizliği, niteliği doğrudan etkiler. Daha güçlü finansmana sahip okullar, nitelikli öğretmenleri çekebilir; teknoloji, materyal ve sosyal etkinlik açısından daha avantajlıdır (OECD, 2018).
- **Kültürel ve Dilsel Farklılıklar** Göçmen ve azınlık öğrenciler, okul diline ve kültürüne hâkim olmamaları nedeniyle dezavantaj yaşar. Bu durum okul başarısını doğrudan etkilemektedir (Giani, 2006).
- **Cinsiyet Eşitsizliği:** Birçok ülkede kız çocuklarının eğitime katılımı hâlâ erkeklerden düşüktür. Toplumsal cinsiyet rolleri ve aile beklentileri eğitimde eşitsizlik yaratmaya devam etmektedir.
- **Engellilik Durumu:** Engelli öğrenciler erişilebilir eğitim materyalleri, destek öğretmenler ve uygun okulların yetersizliği nedeniyle fırsat eşitsizliği yaşayabilmektedir.

### 3.4. Eğitimde Fırsat Eşitsizliğinin Sonuçları

Eğitim, her bireyin sahip olması gereken temel bir haktır; ancak pratikte herkes bu haktan eşit koşullarda yararlanamamaktadır. Eğitime erişimde görülen farklılıklar, eğitimde fırsat eşitsizliğinin ortaya çıkmasına neden olur. Bu kavram, toplumda mevcut olan eğitim olanaklarından tüm bireylerin aynı ölçüde yararlanamaması ve eğitim hakkı bulunan herkesin bu hakka ulaşırken benzer şartlara sahip olmaması durumunu ifade eder. Bu çerçeveden bakıldığında,



eğitime erişimdeki eşitsizlikler toplumsal yapıda görülen eşitsizliklerin hem nedeni hem de sonucudur. Bu amaçla bu bölümde eğitimde fırsat eşitsizliğinin sonuçlarından bahsedilecektir.

**Akademik Başarı Farkları:** SED, okul türü ve bölgesel eşitsizlikler akademik başarıda belirgin farklılık yaratır. Uluslararası PISA sonuçları, düşük gelirli ve göçmen öğrencilerin sistematik olarak daha düşük performans gösterdiğini ortaya koymaktadır (OECD, 2019).

**Okulu Bırakma ve Devamsızlık:** Eşitsizlikler, risk altındaki öğrencilerde devamsızlık ve okul terkini artırır. Ekonomik nedenlerle çalışmak zorunda kalan çocuklarda bu risk daha yüksektir.

**Sosyal Hareketliliğin Zayıflaması:** Eğitim, modern toplumlarda sosyal hareketliliğin en önemli aracıdır. Ancak fırsat eşitsizliği sosyal hareketliliği azaltarak kuşaklar arası yoksulluğu yeniden üretir (Chetty et al., 2014).

**Psikososyal Etkiler:** Dezavantajlı öğrenciler, özgüven düşüklüğü, yetersizlik algısı ve dışlanma duygusu yaşayabilir. Bu durum, akademik motivasyonlarını olumsuz etkiler.

Göçmen çocuklar çoğu zaman ekonomik olarak dezavantajlı bölgelerde yaşamaktadır. Bu durum, okula erişim, okulların fiziksel koşulları, öğretmen yeterlikleri, materyal eksiklikleri ve destek programlarına erişim açısından fırsat eşitsizliği yaratmaktadır. Ev ortamındaki öğrenme materyallerinin eksikliği, ebeveynlerin dil ve eğitim yetersizlikleri, çalışma koşulları veya zaman kısıtları da eğitimde eşitsizliği artıran faktörler arasında yer almaktadır.

### 3.5 Göç ve Kurumsal Kapasite İlişkisi

Göç, özellikle yoğun ve ani olduğunda, kurumlar üzerinde ciddi bir yük ve yönetim zorluğu yaratabilir. Kurumsal kapasite, göçle başa çıkma başarısını belirleyen temel faktördür:

- **Hizmet Sunumu:** Sağlık, eğitim, barınma ve sosyal hizmetlerin göçmenlere ulaşması kurumsal kapasite ile doğrudan ilgilidir.
- **Yönetim ve Koordinasyon:** Göçmenlerin kaydı, entegrasyonu ve ihtiyaçlarının takibi güçlü kurumlar gerektirir.
- **Politika ve Planlama:** Uzun vadeli göç politikalarının tasarlanması ve uygulanması, kurumsal kapasitenin planlama ve strateji boyutuna bağlıdır.
- **Toplumsal Uyum:** Göçmenlerle yerel halk arasındaki ilişkileri yönetmek, çatışmaları önlemek ve uyum politikalarını uygulamak, kurumsal kapasitenin sosyal boyutunu gösterir.

### 3.6. Göç ve Okul Başarısı

Göç, çocukların ve gençlerin eğitim hayatını dil bariyerleri, kültürel farklılıklar, psikosozal etkiler ve ekonomik durum gibi faktörler açısından etkilemektedir. Bu bağlamda bu dört unsuru kısaca ele alacak olursak;

- **Dil bariyerleri:** Göçmen çocukların ana dilleri farklı olduğunda sınıf içi iletişim ve öğrenme süreci zorlaşabilir.
- **Kültürel farklılıklar:** Farklı eğitim sistemlerine alışmak, sosyal uyum ve öğrenme motivasyonu üzerinde etkili olabilir.
- **Psikososyal etkiler:** Göçmen çocuklar, göç sırasında yaşanan travmalar, aile sorunları veya sosyal dışlanma nedeniyle stres yaşayabilir.
- **Ekonomik durum:** Göçmen ailelerin düşük gelir düzeyi, okul malzemelerine, özel derslere veya teknolojik araçlara erişimi sınırlayabilir.

Göçün okul başarısını etkileyen dört unsuru kısaca özetleyecek olursak, olumsuz etkileri;

- Dil yetersizliği nedeniyle dersleri anlamada güçlük.
- Sosyal izolasyon veya önyargıdan kaynaklı motivasyon düşüklüğü.
- Göçmen çocukların eğitim sistemine geç uyum sağlaması olarak belirtilirken; uyum sağlandığı takdirde olumlu etkileri;
- Çok kültürlü çevrelerde farklı bakış açıları ve öğrenme motivasyonu artırma,
- İki dilli veya çok dilli çocuklar bilişsel esneklik kazanabilme ve
- Aile ve toplum destekli eğitim programları başarıyı artırabilme şeklindedir.

### 4. Eğitimin Göç Üzerindeki Etkileri

Eğitim, bireylerin yaşamında kritik bir role sahip olup toplumsal politikaların şekillenmesinde temel bir unsur olarak görülmektedir. Dış göç sonucunda bir ülkeye gelen sığınmacı ve mültecilerin uyum sürecinin hızlandırılması, ev sahibi devlet açısından büyük önem taşımaktadır ve bu uyumun en etkili aracı eğitimidir (Yerli, 2023). Göçmenlerin eğitim düzeyi ile bulundukları ülkenin eğitim standartları arasındaki farklılık hem göç eden bireyleri hem de ev sahibi toplumu çeşitli açılardan etkilemektedir (Ereş, 2015).

Eğitim-göç ilişkisini inceleyen ekonomik yaklaşımlar, göçmenleri birer insan sermayesi unsuru olarak değerlendirmekte ve göçmenlerin eğitim

düzeyinin hem ev sahibi ülke ekonomisine hem de bireylerin ekonomik getirilerine etkisine odaklanmaktadır (Massey & Espinosa, 1997). Formal eğitim yoluyla edinilen bilgi ve yetkinlikler, göçmenlerin gelir düzeyini artırdığı gibi, yeni bir topluma uyum sağlama süreçlerini hızlandırarak karşılaşılabilecekleri riskleri azaltabilmektedir (Stark & Bloom, 1985). Ayrıca ekonomik kuramlar, göçmenlerin kısa vadede eğitime devam etmemenin maliyet avantajı sağlayabileceğini düşünseler dahi, çocuklarının eğitime yatırım yapan göçmen ailelerin uzun vadeli bir perspektife sahip olabileceğini ifade etmektedir (Ereş, 2015).

#### 4.1. Sosyal Entegrasyon

Eğitim, göçmenlerin yerleşik toplumla bütünleşmelerini kolaylaştıran temel mekanizmalardan biridir (Bosch-Supan, 1987). Eğitim kurumları, ortak değerlerin öğrenildiği ve kültürel etkileşimin gerçekleştiği alanlar olarak sosyal uyumda merkezi bir işlev üstlenmektedir. Yerli öğrencilerle bir arada eğitim gören göçmen çocukların toplumsal uyum süreçleri hızlanmakta, karşılıklı önyargılar ise azalmaktadır. Ayrıca okullar, yalnızca çocukların değil göçmen ailelerin de toplumla bütünleşmesine katkı sunan önemli sosyal yapılarıdır.

#### 4.2. Ekonomik Mobilité ve İstihdam

Göçmen bireylerin iş gücü piyasasına dahil olmalarında eğitim belirleyici bir faktördür. Göçmenlerin sahip olduğu eğitim düzeyi ve niteliği, ev sahibi ülkenin işgücü piyasasındaki konumlarını doğrudan etkilemektedir (Papademetriou, 2005). Nitelikli eğitime erişebilen göçmenlerde gelir seviyesinin yükseldiği, yoksulluk riskinin azaldığı ve ekonomik hareketliliğin arttığı belirtilmektedir. Böylece eğitim, yalnızca bireysel değil kuşaklar arası bir iyileşme ve fırsat eşitliği sağlayabilmektedir.

#### 4.3. Toplumsal Algı ve Önyargıların Azalması

Eğitim, göçmenlere yönelik toplumsal önyargıların ve ayrımcı tutumların azaltılmasında önemli bir rol üstlenmektedir (Baker, 2011). Farklı kültürlerin bir arada bulunduğu eğitim ortamları, öğrenciler arasında etkileşimi artırarak karşılıklı anlayış, empati ve saygıyı güçlendirir. Bu durum, toplumda daha kapsayıcı bir yapının oluşmasına ve toplumsal uzlaşi kültürünün gelişmesine önemli katkılar sunar.

### 5. Politika Perspektifi

Eğitim, göçmenlerin yeni yere uyum sağlamalarında kilit faktörlerden biridir. Hem göçmenler hem de ev sahibi ülke bu kitlesel hareketten faydalanmalıdır. Bu süreci sürdürülebilir ve faydalı kılmak için, bu kişilerin mevcut eğitim sistemi

veya onlar için özelleşmiş bir sistem aracılığıyla eğitilmesi gerekir (Tuncer & Akmençe, 2024:397). Nitekim PISA verileri, Avrupa ülkelerine yeni gelen göçmen çocukların dil öğrenme zorunluluğu, sosyal ve kültürel farklılıklar ile eğitim sistemine uyum sağlayamama gibi nedenlerle akademik güçlüklerle karşılaştığını göstermektedir. Aynı şekilde, göçmen ailelerin ev sahibi ülkede doğan çocuklarının da akademik başarılarının diğer öğrencilere göre daha düşük olduğu saptanmaktadır. Bu bulgular, göçmen çocukların eğitimde dezavantajlı konumda olduklarını ve dil öğrenimi, okul sistemiyle uyum ve entegrasyon süreçlerinde desteklenmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır (E.U., 2012; Ereş, 2015). Bu doğrultuda çeşitli eğitim politikalarının uygulanması gerekmektedir.

### 5.1. Çok Dilli Eğitim Politikaları

Aynı eğitim sistemi içerisinde öğrenim gören göçmen öğrencilerin akademik başarılarının farklılık göstermesinin temel nedenlerinden biri, öğretim diline hâkimiyet düzeyindeki değişikliklerdir (OECD, 2006). Bu nedenle farklı ülkelerde uygulanan dil entegrasyonu politikalarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi gerekmektedir (Gotovos, 2007). İki dilli veya çok dilli eğitim modellerinin uygulanması, göçmen öğrencilerin hem yeni dili edinme süreçlerini hem de akademik performanslarını olumlu yönde etkilemektedir. Erken yaşta sunulan dil desteği, göçmen öğrencilerin ana dil yeterliklerini korurken aynı zamanda kimlik gelişimleri ve sosyal uyumları üzerinde de önemli katkılar sağlamaktadır. Buna karşın ana dil desteğinin sunulmadığı eğitim ortamlarında, öğrencilerin akademik başarılarının ve uyum süreçlerinin olumsuz etkilenebildiği belirtilmektedir.

### 5.2. Öğretmen Eğitimi ve Kurumsal Kapasite

Göçmen çocukların eğitiminde belirleyici unsurlardan biri öğretmenlerdir. Bu öğrencilerin hem kişisel gelişimlerinin desteklenmesi hem de öğrenmelerinin kalıcı hâle getirilmesi, öğretmenlerin nitelikli biçimde yetiştirilmesi ve mesleki yetkinliklerinin sürekli geliştirilmesi ile mümkündür. Ancak yalnızca öğretmenlerin kültürlerarası yeterliliklerini artırmak, göçmen eğitimine ilişkin politikaların etkili şekilde uygulanması için yeterli değildir. Öğretmenlerin aynı zamanda kültürlerarası iletişimde ortaya çıkabilecek temel sorunları tanıyıp analiz edebilmesi, öğrencilerin öğrenme süreçlerinin sağlıklı şekilde ilerlemesi açısından kritik önem taşımaktadır. PISA raporlarında da göçmen öğrencilerin öğrenmelerinin güçlendirilmesi için, onların duygusal sermayelerini merkeze alan bir eğitim yaklaşımının geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (EU, 2012). Bu yaklaşımın hayata geçirilebilmesi ise öğretmenlerin pedagojik esnekliklerini ve mesleki güçlerini etkili biçimde kullanabilmelerine bağlıdır.

Dolayısıyla öğretmenlerin bu doğrultuda desteklenmeleri ve gerekli eğitimleri almaları zorunludur. Ayrıca çok kültürlü ve farklılıkların yoğun olduğu sınıflarda uygulanacak pedagojik yöntemler, öğretim tasarımları ve okulun sosyal etkinlikleri de göçmen öğrencilerin uyum ve öğrenme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır (Ereş, 2015).

Göç bağlamında nitelikli bir eğitim sunulabilmesi için öğretmenlerin çok kültürlü pedagojiyi içselleştirmeleri gerekmektedir. Bu nedenle öğretmen yetiştirme programlarında kültürlerarası iletişim becerilerinin geliştirilmesi, kapsayıcı sınıf yönetimi stratejilerinin öğretilmesi, travma ve stres tepkilerine ilişkin farkındalığın artırılması ve dil destek yöntemlerine yer verilmesi önem taşımaktadır. Bununla birlikte eğitim kurumlarının rehberlik hizmetleri, psikososyal destek mekanizmaları, öğretim materyalleri ve fiziksel altyapı açısından güçlendirilmesi, göçmen öğrencilerin öğrenme ortamlarının daha kapsayıcı ve sürdürülebilir olmasına katkı sağlayacaktır.

## 5.2. Aile Katılımı

Ailelerin eğitim sürecine katılımı, göçmen çocukların okul başarısını artıran temel faktörlerden biridir. Bilgilendirme seminerleri, rehberlik hizmetleri, okul-aile işbirliğini geliştiren etkinlikler ve ebeveyn eğitim programları aile katılımını artırarak öğrencilerin motivasyonunu ve okul başarısını olumlu yönde etkiler.

## 6. Sonuç

Göçmen çocukların eğitimi, yalnızca akademik başarı ile değil, aynı zamanda sosyal uyum, kişisel gelişim ve kültürel entegrasyonla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, öğretmenler eğitim sürecinin merkezinde yer almakta ve göçmen öğrencilerin öğrenme deneyimlerini etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Öğretmenlerin kültürlerarası yeterlilikleri, kapsayıcı sınıf yönetimi becerileri ve travma farkındalığı, göçmen öğrencilerin öğrenme süreçlerini desteklemede kritik bir rol oynamaktadır (Banks, 2015; Darling-Hammond, 2017; Ereş, 2015). Bununla birlikte, PISA ve OECD raporları göçmen öğrencilerin akademik başarılarını artırmak için yalnızca öğretmenlerin yeterliliğine değil, aynı zamanda öğrencilerin duygusal ve sosyal sermayelerine dayanan bir öğrenme ortamının oluşturulmasına ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır (EU, 2012; OECD, 2020).

Göçmen çocukların eğitimine yönelik stratejiler, eğitim politikalarının uygulanması, okulun fiziksel ve sosyal altyapısı, rehberlik ve psikososyal destek hizmetleri ile doğrudan bağlantılıdır. Çok kültürlü ve heterojen sınıflarda uygulanacak pedagojik yöntemler, öğrencilerin hem öğrenme motivasyonlarını

hem de toplumsal katılımlarını güçlendirmektedir (Suárez-Orozco & Suárez-Orozco, 2015; Dryden-Peterson, 2016). Ayrıca, Bourdieu'nun (1986) sermaye teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, göçmen öğrencilerin sahip olduğu kültürel ve sosyal sermaye, eğitimde fırsat eşitliği açısından dikkate alınması gereken önemli bir kaynak olarak görülmektedir.

Sonuç olarak, göç ve eğitim ilişkisi yalnızca bireysel başarıları değil, toplumsal bütünleşmeyi de şekillendiren çok boyutlu bir süreçtir. Göçmen çocukların eğitimine etkili biçimde yanıt verebilmek için öğretmenlerin donanımlı olması, eğitim kurumlarının kapsamlı destek mekanizmalarına sahip olması ve eğitim politikalarının çok kültürlü pedagojiyi merkezine alması gerekmektedir. Bu şekilde hem göçmen öğrencilerin akademik başarıları artırılabilir hem de toplumsal uyum ve kapsayıcılık sağlanabilir (Ainscow, 2016; Banks, 2015; Taşdan, 2024).

## Kaynakça

- Ahsan, R.M. (1997). Migration of female construction labourers to dhaka city, Bangladesh. *International Journal of Population Geography*, 3: 49-61.
- Ainscow, M. (2016). *Struggling for equity in education: The role of inclusive school reform*. *International Journal of Inclusive Education*, 20(5), 543-555.
- Arar, K. (2020). *School leadership for refugees' education: Social justice leadership for immigrant, migrants and refugees*. Routledge.
- Ardıç Çobaner, A. (2016). Çocuk Hakları Bağlamında Suriyeli Mülteci Çocukların Haberlerde Temsili / Representation of Syrian Refugee Children in News in the Context of Children Rights. *Marmara İletişim Dergisi*(24), 27-54.
- Baker, R. (2011). The Great Migration's Impact on the Education of Southern-born African Americans. <http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic881224.files/Baker%20The%20Great%20Migration%20and%20Schooling.pdf>
- Banks, J. A. (2015). *Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching* (6th ed.). Pearson.
- Batalova, J., & Fix, M. (2020). *Educational integration of migrant youth: Policy challenges and opportunities*. Migration Policy Institute.
- Becker, G. S. (1993). *Human capital: A theoretical and empirical analysis*. University of Chicago Press.
- Bosch-Supan, A. (1987). *The role of education: Mobility increasing or mobility impeding?* NBER Working Paper No: 2329.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). Greenwood Press.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (1990). *Reproduction in education, society and culture*. Sage.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Buzan, B. (2008). The Changing Agenda of Military Security. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 107-123.
- Castles, S., de Haas, H., & Miller, M. J. (2014). *The age of migration: International population movements in the modern world* (5th ed.). Palgrave Macmillan.
- Chetty, R., Hendren, N., Kline, P., & Saez, E. (2014). Where is the land of opportunity? *Quarterly Journal of Economics*, 129(4), 1553-1623.
- Cummins, J. (2001). *Negotiating identities: Education for empowerment in a diverse society*. California Association for Bilingual Education.



- Darling-Hammond, L. (2017). Teacher education and educational equity in multicultural contexts. *Review of Research in Education*, 41(1), 232–270.
- Deniş, H. E. & Demircioğlu, F. (2024). Aşırı sağın yükselişi: Avrupa ve Türkiye'deki değişimin analizi (ss. 103-128). *Soğuk savaş sonrası uluslararası göç politikaları*, Tesam Yayınları.
- Dryden-Peterson, S. (2016). Refugee education: Education for an unknowable future. *Curriculum Inquiry*, 46(1), 14–24.
- Ekici, S., & Tünel, G. (2015). Göç ve İnsan. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/307113>
- Ereş, F. (2015). Türkiye'de göçmen eğitimi sorunsalı ve göçmen eğitiminde farklılığın yönetimi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 17–30.
- EU (European Union). (2012). *PISA 2009 results: Overcoming social background—Equity in learning opportunities and outcomes* (Vol. II). OECD Publishing.
- European Commission. (2017). *Joint Working Group seminar on integration of migrants (Background paper, 28 March 2017)*.
- García, O., & Wei, L. (2014). *Translanguaging: Language, bilingualism and education*. Palgrave Macmillan.
- Giani, L. (2006). Migration and education: Child migrants in Bangladesh. <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=mwp33.pdf&site=252>
- Gotovos, A. E. (2007). Migrant biographies and educational routes. *Science and Society*, 17–18, 39–99.
- Heckman, J. J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312(5782), 1900–1902.
- Kocabaş, C., & Alpaydın, Y. (2021). *Göç olgusu ve Türk eğitim paradigması*. Göç Araştırmaları Vakfı.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (O. Akinhay & D. Kömürcü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Massey, D. S., & Espinosa, K. E. (1997). What's driving Mexico-U.S. migration? A theoretical, empirical, and policy analysis. *American Journal of Sociology*, 102(4), 939–999. <https://doi.org/10.1086/231037>
- Nicolai, S., Wales, J., & Aiazzi, E. (2017). *Education, migration and the 2030 Agenda for sustainable development*. Swiss Agency for Development and Cooperation.
- OECD. (2018). *Equity in education*. OECD Publishing.
- OECD. (2019). *PISA 2018 results*. OECD Publishing.
- OECD. (2020). *Education and migration: Strengthening pathways for inclusion*. OECD Publishing.

- OECD. (2020). *Education and migration: Strengthening pathways for inclusion*. OECD Publishing.
- Oldroyd, D. (2005). Dealing with diversity: Education's challenge in creating human solidarity. *14th ENIRDEM Conference Proceedings*, Czech Republic.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi
- Papademetriou, D. (2005). *Education and immigrant integration in the United States and Canada*. Migration Policy Institute.
- Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2006). *Immigrant America: A portrait* (3rd ed.). University of California Press.
- Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Harvard University Press.
- Sirin, S. R. (2005). Socioeconomic status and academic achievement: A meta-analytic review. *Review of Educational Research*, 75(3), 417–453.
- Stark, O., & Bloom, D. E. (1985). The new economics of labor migration. *American Economic Review*, 75, 173–178.
- Suárez-Orozco, C., & Suárez-Orozco, M. M. (2015). *Children of immigration* (2nd ed.). Harvard University Press.
- Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25(1), 269–289. <https://doi.org/10.18657/yonveek.407308>
- Taşdan, M. (2024). Uluslararası göçün eğitim ve okul yönetimine yansımaları. *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(1), 396–407.
- Tuncer, M. & Akmençe, A., E. (2024). *Development of the Turkish Education Model for Immigrants for Global Transformations of Türkiye*. Global Transformations and Türkiye. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *TESAM Akademi Dergisi*, 2(2), 29–63.
- UNESCO. (2019). *Global education monitoring report 2019: Migration, displacement and education—Building bridges, not walls*. UNESCO Publishing.
- UNESCO. (2020). *Global education monitoring report*. UNESCO Publishing.
- Valenzuela, A. (2010). *Subtractive schooling: U.S.–Mexican youth and the politics of caring*. State University of New York Press.
- Yerli, G. D. (2023). Göç olgusunun eğitime yansımaları. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(7), 1068–1079.
- Westen, P. (1985). The concept of equal opportunity. *Ethics*, 95(4), 837–850.

